

dr hab. Danuta Grzesiak-Witek prof. UJK
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
Instytut Literaturoznawstwa i Językoznawstwa
Zakład Językoznawstwa Synchronicznego i Diachronicznego

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Małgorzaty Kuśnierz
pt. „Techniki terapeutyczne wspomagające rozwój mowy dzieci z
zespołem Downa” napisanej w Uniwersytecie Pedagogicznym
im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
pod kierunkiem dr hab. prof. UP Marty Korendo**

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska mgr Małgorzaty Kuśnierz została napisana pod kierunkiem dr hab. prof. UP Marty Korendo. Decyzją Rady Dyscypliny – Językoznawstwo Wydziału Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie niniejsza praca została mi powierzona do recenzji.

Rozprawa doktorska liczy łącznie 247 stron i składa się na nią wstęp, dwa rozdziały teoretyczne, dwa rozdziały metodologiczne zawierające prezentację podstaw badań własnych oraz kolejne dwa rozdziały stanowiące praktyczną część dysertacji. W końcowych partiach pracy umieszczona została bibliografia obejmująca wydawnictwa zwarte, rozdziały w książkach i artykuły w wydawnictwach ciągłych. Pracę wieńczy streszczenie w języku angielskim, które zostało poprzedzone spisem tabel.

Dysertacja, jak wskazuje we wstępie Doktorantka, stanowi podsumowanie Jej wieloletnich badań, dotyczących nabywania systemu języka przez dzieci z zespołem

Downa (ZD). Przy czym należy zaznaczyć, iż podczas badań uwzględniono głównie nabywanie podsystemu fonetyczno-fonologicznego z wykorzystaniem technik metody krakowskiej. Dzięki swojemu kilkunastoletniemu doświadczeniu terapeutycznemu mgr Małgorzata Kuśnierz zebrała bogaty materiał badawczy.

W rozdziale pierwszym zaprezentowane zostały informacje na temat zespołu Downa (przyczyn powstawania trisomii 21 chromosomu, zaburzeń strukturalnych i funkcjonalnych ośrodkowego układu nerwowego, wad narządów wewnętrznych i dysfunkcji zmysłów). Szczególnie ważne dla problematyki przeprowadzonych badań było scharakteryzowanie przez Autorkę rozwoju poznawczego, motorycznego i fizycznego dzieci z zespołem Downa. Oczywisty jest bowiem fakt ścisłego związku pomiędzy powyższymi sferami rozwoju a procesem uczenia się języka. Pomocne jest także zestawienie zarówno mocnych, jak i słabych stron rozwoju dzieci z trisomią 21 (s. 23-24). Znajomość możliwości, jak i ograniczeń w rozwoju tej grupy dzieci ułatwia planowanie procesu terapeutycznego. Osobne miejsce w pierwszym rozdziale teoretycznym zostało poświęcone omówieniu specyfiki rozwoju mowy dziecka z ZD. Nie ma uwag do wyżej omówionej części rozdziału pierwszego, a wręcz przeciwnie dostrzega się znaczące walory syntetycznego ujęcia tej tematyki. Natomiast według recenzenta zbyteczne jest umieszczanie w niniejszym rozdziale (tj. s. 32-33) zagadnienia dotyczącego współwystępowania zespołu Downa z innymi zaburzeniami. Jest to problem niezwykle szeroki i wymaga dokładnego omówienia, co nie jest z kolei konieczne w ramach niniejszej rozprawy doktorskiej.

Tytuł rozdziału drugiego brzmi „Wybrane techniki terapeutyczne w pracy z dzieckiem z zespołem Downa”. Otwiera go prezentacja związku pomiędzy kształtowaniem się języka a rozwojem funkcji poznawczych, gdyż harmonijne kształtowanie się umiejętności psychicznych i motorycznych wpływa na funkcjonowanie poznawcze, społeczne oraz emocjonalne dziecka. W dalszej części Autorka przechodzi do dokładnego przedstawienia wybranych technik metody krakowskiej, tj. programowania języka, Gestów Artykulacyjnych, Manualnego Torowania Głosek® i Symultaniczno-Sekwencyjnej Nauki Czytania®. Z kolei pozostałe elementy metody krakowskiej zostały w skrócie opisane w ostatnim podrozdziale. Zawartość treściowa tego rozdziału nie budzi żadnych zastrzeżeń, gdyż wszystkie poruszone przez Autorkę zagadnienia powinny się w nim znaleźć ze względu na specyfikę badań własnych Doktorantki. Tym bardziej, że zgodnie z deklaracją

Autorki, podczas terapii z dziećmi z zespołem Downa korzystała Ona ze wszystkich technik metody krakowskiej.

Rozdział trzeci, który zawarty został od 61 do 63 strony, nakreśla przedmiot i cel badań. Autorka skupiła się na zaprezentowaniu w swojej rozprawie procesu nabywania systemu fonetyczno-fonologicznego w badanej grupie dzieci z zespołem Downa. Wśród szczegółowych celów badawczych mgr Małgorzata Kuśnierz wymieniła: 1) opis umiejętności artykulacyjnych pojawiających się w terapii neurologopedycznej badanej grupy dzieci; 2) porównanie umiejętności artykulacyjnych dzieci rozpoczynających terapię do 12. miesiąca życia z dziećmi rozpoczynającymi tę terapię po 12. miesiącu życia; 3) charakterystyka najczęściej pojawiających się problemów artykulacyjnych w badanej grupie dzieci; 4) analiza roli rodziców, w kontekście współpracy z terapeutą, a efektami terapeutycznymi (s.63). Kontynuację prezentacji metodologicznych podstaw badań można znaleźć w rozdziale następnym, tj. czwartym recenzowanej dysertacji, który liczy około 5 stron. Ma w nim miejsce opis grupy badawczej oraz charakterystyka zastosowanych narzędzi badawczych. Dzieci, które objęto badaniami znajdowały się w przedziale wiekowym od 5. miesiąca życia do 4. roku życia. Z kolei wśród wykorzystanych narzędzi badawczych znalazły się: „Karty diagnozy” Jagody Cieszyńskiej i Marty Korendo, „Diagnoza neurologopedyczna niemowlęcia od 0-12 miesiąca. Ocena odruchów ze sfery orofacialnej oraz umiejętności istotnych dla rozwoju mowy” Marzeny Machoś, „Niewerbalny test do mierzenia poziomu funkcji intelektualnych SON-R 2-8”.

Odnośnie do wyżej omówionych dwóch rozdziałów metodologicznych należy wystosować następujące uwagi: 1) nie dostrzega się uchybień odnośnie podstaw metodologicznych badań; 2) od strony technicznej rozdział trzeci i czwarty należy połączyć w jeden; 3) Autorka formułuje hipotezy badawcze, brak natomiast problemów badawczych, z którymi pozostawałyby w ścisłej korelacji; 4) ankieta przeznaczona dla rodziców badanej grupy dzieci jest zbyt zwięzła, można byłoby ją rozbudować o kilka pytań otwartych. Niemniej jednak wszystkie wymienione uwagi są do rozważenia przez Doktorantkę w momencie przygotowywania pracy do druku. Biorąc bowiem pod uwagę, iż współczesna logopedia wciąż dąży do opracowania metodologii badań, należy wybaczyć Autorce dysertacji niewielkie niedociągnięcia w tej materii.

Kolejne rozdziały pracy doktorskiej, tj. piąty i szósty stanowią sprawozdanie z przeprowadzonych badań własnych. W rozdziale piątym mgr Małgorzata Kuśnierz

umieściła tzw. biografie językowe badanych dzieci, objętych odpowiednio terapią przed 12. miesiącem życia, objętych terapią między 21. a 30. miesiącem życia oraz otoczonych działaniami terapeutycznymi w ramach turnusów. Relację z badań Autorka dysertacji ujęła według stałego porządku, tj.: 1) ogólna charakterystyka rozwoju dziecka; 2) diagnoza umiejętności dziecka w zakresie funkcji motorycznych, społecznych, poznawczych oraz ocena poziomu kompetencji fonetycznych; 3) przebieg terapii oraz efekty w nabywaniu kompetencji fonetycznych i leksykalnych.

Oceniając praktyczną część rozprawy należy zaznaczyć, iż szczególnie wartościowe informacje zostały zawarte w ramach prezentacji terapii prowadzonej z dziećmi z zespołem Downa z wykorzystaniem technik metody krakowskiej. Autorka, jak sama podkreśla w rozdziale teoretycznym (s.56), dostosowywała techniki pracy oraz ich ilość i intensywność do indywidualnego profilu rozwoju każdego dziecka. Z pomocą technik metody krakowskiej budowała procesy poznawcze (a w tym język) w umysłach swoich podopiecznych.

Ostatni rozdział rozprawy, tj. szósty zawiera wnioski z przeprowadzonych badań. Mgr Małgorzata Kuśnierz dokonała w nim analizy szczegółowych celów badawczych, które zostały postawione przed przeprowadzeniem badań. Opis umiejętności artykulacyjnych, jakie pojawiły się podczas terapii neurologopedycznej został zawarty w ramach prezentacji piętnastu przypadków dzieci z zespołem Downa. Zestawienie w formie tabeli nr 28, umieszczonej na stronach 219-222 dostarcza wiedzy na temat kolejności pojawiania się poszczególnych samogłosek oraz spółgłosek w systemie fonetyczno-fonologicznym badanej grupy dzieci. Doktorantka dokonała także porównania umiejętności artykulacyjnych dzieci, które rozpoczęły terapię logopedyczną do 12 miesiąca życia z grupą dzieci rozpoczynających niniejszą terapię po 12. miesiącu życia. Realizacja tego celu badawczego wykazała jak wiele korzyści ma wczesne rozpoczęcie terapii. Z kolei charakterystyka najczęściej pojawiających się problemów artykulacyjnych ukazała jakość tych trudności wraz z zaznaczeniem procentowego ich nasilenia w badanej populacji dzieci. W omawianym rozdziale miała miejsce także weryfikacja postawionych na wstępie hipotez roboczych.

Wartość pracy, jaką wykonała mgr Małgorzata Kuśnierz należy podsumować w kilku stwierdzeniach:

1. Dysertacja jest ukoronowaniem wieloletniego doświadczenia terapeutycznego Doktorantki, dodatkowo wspieranego naukową refleksją.

2. Podczas badań zgromadzony został bogaty materiał językowy.
3. Sposób przeprowadzenia badań, analizowania i prezentowania wyników nie budzi zastrzeżeń.
4. Po dokonaniu koniecznych redakcyjnych poprawek pracę należy wydrukować.

KONKLUZJA

Podsumowując ocenę rozprawy doktorskiej mgr Małgorzaty Kuśnierz, należy stwierdzić, iż Doktorantka zrealizowała cele badawcze. W literaturze logopedycznej dostrzec można zainteresowanie metodami terapii dzieci z trisomią 21, dlatego z uznaniem należy przyjąć każdą pracę badawczą w zakresie tejże tematyki. Poza tym recenzowana praca wypełnia lukę, dotyczącą rozwoju językowego dzieci z trisomią 21, gdyż większość publikacji na temat zespołu Downa poświęcona jest innym sferom rozwoju. Do tego momentu brakowało szczegółowych badań na temat dynamiki pojawiania się poszczególnych głosek w artykulacji dzieci obarczonych ZD. Z tego też względu pracę poleca się do druku. Będzie mogła służyć logopedom – praktykom, prowadzącym terapię z tą grupą dzieci. Dodatkowo przedstawione badania są dowodem na wysoką skuteczność terapii logopedycznej prowadzonej z dziećmi z zespołem Downa z wykorzystaniem technik metody krakowskiej. Po lekturze dysertacji pojawia się potrzeba wykorzystania wniosków płynących z niniejszych badań do opracowania programów terapeutycznych.

Sformułowane w recenzji uwagi nie mają statusu bezwzględnych zastrzeżeń, lecz refleksji, pojawiających się podczas lektury rozprawy doktorskiej. Nie wpływają one na pozytywną ocenę dysertacji. Mogą one zostać poddane dyskusji i przemyśleniu przez Autorkę.

Stwierdzam, że przedstawiona rozprawa doktorska mgr Małgorzaty Kuśnierz pt. „Techniki terapeutyczne wspomagające rozwój mowy dzieci z zespołem Downa”, napisana w Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie pod kierunkiem dr hab. prof. UP Marty Korendo spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim i potwierdza umiejętność samodzielnego prowadzenia

dalszej pracy naukowej. Zwracam się do Rady Wydziału Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie z wnioskiem o dopuszczenie mgr Małgorzaty Kuśnierz do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Danuta Genciel-Vilek

Kielce, 7 października 2022 r.